

РОЗДІЛ 6. ТЕОРІЯ І МЕТОДИКА УПРАВЛІННЯ ОСВІТОЮ

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ
ДО ОРГАНІЗАЦІЇ ТА УПРАВЛІННЯ МЕТОДИЧНОЮ РОБОТОЮ
В ЗАКЛАДІ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИPREPARATION OF FUTURE PRESCHOOL EDUCATION SPECIALISTS
FOR ORGANIZATION AND MANAGEMENT OF METHODOLOGICAL WORK
IN PRESCHOOL EDUCATION INSTITUTIONS

У статті порушено проблему підготовки майбутніх фахівців дошкільної освіти до організації та управління методичної роботи в закладі дошкільної освіти у процесі фахової підготовки: розкрито специфіку, зміст, визначено мету, завдання. Розкрито актуальні питання підготовки майбутніх фахівців дошкільної освіти в умовах реформування вищої педагогічної освіти в Україні. На основі вивчення й аналізу наукових психолого-педагогічних розвідок здійснено узагальнення основних поглядів науковців на означену проблему, визначено основні підходи до організації процесу підготовки майбутніх вихователів, схарактеризовано основні вимоги до особистості вихователя. Методична робота в закладі дошкільної освіти – це цілісна, заснована на досягненнях науки й педагогічного досвіду, на конкретному аналізі освітнього процесу система взаємозалежних дій і заходів, спрямованих на всебічне підвищення кваліфікації й професійної майстерності кожного вихователя (включаючи заходи щодо керування професійною самоосвітою, самовихованням, самовдосконаленням педагогів), на розв'язок і підвищення творчого потенціалу педагогічного колективу закладу освіти.

Методична робота в закладі дошкільної освіти поєднує всю управлінську систему освіти з конкретним закладом дошкільної освіти, а також являється своєрідним ланцюжком від науки і методики до кожного конкретного вихователя дітей дошкільного віку. Важливою й найефективнішою формою методичної роботи з вихователями є проведення відкритих занять, які мають відповідати сучасним вимогам, бути інтегрованими з використанням інноваційних технологій. Працюючи над проблемою впровадження інноваційних технологій в практику роботи з дітьми, педагоги проводять тематичні, комплексні, комбіновані, інтегровані заняття в залежності від розділу програми, обраного напрямку, що забезпечує належну продуктивність діяльності дітей.

Ключові слова: підготовка, майбутні фахівці дошкільної освіти, методична робота, методична служба, фахові дисципліни, заклад дошкільної освіти.

This article discusses the problem of training for future teachers of preschool education to the organization and management of methodological work in preschool education in the process of training; disclosed the specificity, content, identified the goal, objectives. Revealed the actual training of graduates of pre-school education in the conditions of reforming higher education in Ukraine. On the basis of the study and analysis of scientific psychological and pedagogical reports summarized the main views of the scientists on this problem, the main approaches to the organization of the training process of the future teachers were identified, the main requirements to the personality of the teacher were characterized.

Methodological work in pre-school education – an integral, based on the achievements of science and pedagogical experience, a specific analysis of the educational process system of interdependent actions and activities. The system of interdependent activities and events is aimed at comprehensive improvement of each educator's qualification and professional mastery (including measures for managing professional self-education, self-education, self-improvement of teachers), development and enhancement of the creative potential of the educational institution's teaching team.

Methodological work in pre-school educational institutions connects the whole educational management system with a particular pre-school educational institution, as well as being a unique link from science and methodology to each individual pre-school teacher. The most important and most effective form of methodological work with teachers is to conduct open classes, which must meet modern requirements, to be interactive using innovative technology. Working on the problem of implementation of innovative technologies in the practice of working with children, teachers carry out thematic, complex, combined, integrated activities depending on the division of the program, the opposite direction, which provides the desired productivity of children.

Key words: training, preschool teachers, methodological work, methodological service, teaching disciplines, preschool education institution.

УДК 378:373.21.13

DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085/2022/47.50>

Тесленко С.О.,

докт. філос. в галузі освіти,
ст. викладач кафедри дошкільної освіти
Миколаївського національного
університету імені В.О. Сухомлинського

Курчатова А.В.,

докт. філос. в галузі освіти,
ст. викладач кафедри дошкільної освіти
Миколаївського національного
університету імені В.О. Сухомлинського

Постановка проблеми у загальному вигляді.

Сучасна людина має бути здатна до самоосвіти і саморозвитку, критично мислити, опрацьовувати різноманітну інформацію, використовувати набуті знання і вміння для творчого розв'язання проблем, прагнути змінити на краще своє життя і життя своєї

країни. Все це зумовлює необхідність відповідних змін у діяльності закладу вищої освіти, вимагає перегляду підходів до визначення мети і завдань вищої освіти, формування її змісту, організації освітнього процесу. Тобто необхідно постійно удосконалювати власну модель діяльності закладу

і окремих структурних підрозділів, які готують спеціалістів в сфері освіти, в аспекті інноваційних технологій, адекватності стратегічним потребам та місії закладу. Саме тому викладачі кафедри дошкільної освіти Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського розпочали творче опрацювання науково-методичної проблеми «Теоретико-методичні засади формування професійно-педагогічної культури в майбутніх фахівців дошкільної освіти в умовах ЗВО». Ефективність процесу формування цілісної особистості в усіх сферах самовизначення і орієнтації на досягнення життєвого успіху залежить від відповідної спрямованості освітнього процесу, форм і методів його організації. Тому вектор освіти майбутніх фахівців дошкільної освіти спрямовується у площину цінностей особистісного розвитку, варіативності, також зумовлюється необхідність переосмислення усіх факторів, від яких залежить якість освітнього процесу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На сьогодні існує постійна увага науковців до підвищення рівня професіоналізму майбутніх фахівців дошкільної освіти (вихователів, методистів, завідувачів закладів дошкільної освіти) у процесі професійної підготовки у закладах вищої освіти. Аналіз психолого-педагогічних джерел вивчається в таких основних напрямках: обґрунтування загальних основ педагогічного менеджменту (Л. Даниленко, Г. Єльнікова, А. Єрмола, І. Ісаєв, Л. Карамушка, Н. Коломінський, Ю. Конаржевський, В. Кричевський, О. Мармаза, М. Поташник, А. Прокопенко, Т. Рогова, В. Симонов, В. Слатьонін, Т. Шамова, В. Шаркунова та інші); розкриття специфіки управлінської діяльності адміністрації закладу дошкільної освіти (В. Андреева, Л. Артемова, К. Біла, А. Бондаренко, Г. Васильєва, Л. Денякіна, О. Дорошенкова, Т. Колодяжна, К. Крутій, Л. Пісоцька, Л. Покроєва, О. Саметіс, Р. Спружа, Р. Стеркіна, П. Третьяков, Л. Фалюшина та інші); висвітлення питань професійно-педагогічної підготовки майбутніх фахівців дошкільної освіти (Л. Артемова, Г. Беленька, А. Богуш, Г. Бурма, Т. Горюнова, Н. Грама, Г. Лаврентєва, Л. Машкіна, С. Мельничук, П. Михайленко, Т. Танько, Х. Шапаренко та інші); розробка науково-методичного забезпечення змісту дошкільної освіти (Л. Артемова, І. Бех, А. Богуш, О. Кононко, Н. Протасова, О. Савченко та інші); проблеми формування особистості педагога, його фахової компетентності (Г. Беленька, Н. Лисенко, З. Плохій, Н. Грама, К. Волинець, Л. Зданевич, Л. Пісоцька, Н. Ничкало); характеристика професійно особистісних якостей керівника дошкільного закладу (Ю. Манилюк, Т. Махиня, Р. Шаповал); сфера управлінської діяльності та діяльності з кадрами (О. Брюховецька, О. Куліш, Л. Пісоцька, К. Крутій). Загальні теоретичні аспекти методичної роботи в закладах освіти висвітлено

у працях І. Жерносек, О. Зубкова, О. Сидоренко, І. Титаренко та ін. Розкрито особливості організації методичної роботи в закладах освіти різного рівня (А. Богуш, Н. Дудніченко, О. Зайченко, В. Лізинський, В. Крижко, К. Крутій, Е. Павлютенков, Л. Поздняк); ефективність різноманітного практичного досвіду з організації методичної роботи у ЗДО (Л. Богославець, О. Василевська, Г. Васильєва, Г. Григоренко, Л. Калужька, К. Кіндрат, В. Ларіна, О. Ліннік, Л. Лукіна, Н. Омеляненко, Н. Савінова, І. Терещенко, Л. Швайка, І. Щербо, О. Янушевич та ін.); зміст і форми інновацій в організації методичної роботи вихователів (О. Амадьєва, К. Біла, К. Крутій, А. Морозова, Л. Поздняк та ін.).

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. У сучасних соціально-культурних умовах висуваються досить високі вимоги до підготовки фахівців дошкільної освіти та формування їх професіоналізму – керівників освіти, зокрема методичною роботою в закладі дошкільної освіти (далі ЗДО), його педагогічної майстерності, психологічної грамотності, здатності оптимально реалізовувати управлінські функції, самостійно розв'язувати різноманітні завдання в нестандартних ситуаціях, ефективно взаємодіяти з учасниками педагогічного процесу (дітьми, вихователями, вузькими спеціалістами, адміністрацією закладу). Це зумовлено такими основними чинниками, як зміна парадигми дошкільної освіти (перехід від навчально-дисциплінарної до особистісно-орієнтованої моделі виховання) й орієнтація на освітні запити дітей і батьків, що передбачає створення різних типів закладів дошкільної освіти, здійснення постійного освітнього маркетингу (аналіз попиту на освітні послуги, формування позитивного іміджу ЗДО), упровадження педагогічних та організаційно-управлінських інновацій.

Мета статті. Висвітлення теоретичних та практичних основ підготовки фахівців дошкільної освіти до управління та організації методичної роботи в закладі дошкільної освіти.

Виклад основного матеріалу. Перш ніж перейти до викладення основного матеріалу, вважаємо за доцільне розкрити сутність ключового поняття «підготовка». Так, у Великому тлумачному словнику сучасної української мови поняття «підготовка» розглядається як дія за значенням підготувати; запас знань, навичок, досвід і т. ін., набутий у процесі навчання, практичної діяльності [2]. Результатом підготовки є готовність, яка є важливою умовою успішного виконання будь-якої діяльності і є сукупністю знань, умінь, навичок, необхідних для виконання цієї діяльності (Л. Григоренко, Н. Кузьміна, Л. Кондрашова, В. Моляко, В. Слатьонін, О. Щербаков). У сучасних педагогічних дослідженнях готовність розглядається з позиції системного підходу, який дає змогу отримати знання про неї як цілісний об'єкт, що розвивається.

З одного боку, у межах цього підходу готовність розглядається як інтегральне особистісне явище, система якостей особистості, яка забезпечує результативність діяльності спеціаліста, виконання ним визначених функцій, з іншого – як функціональний стан, який визначає успішність виконання професійних дій. Отже, підготовка майбутніх фахівців дошкільної освіти до методичної роботи в закладі дошкільної освіти передбачає формування у них професійно-педагогічних знань, умінь та навичок, виховання особистісних якостей, що забезпечать високі результати взаємодії з усіх учасників освітнього процесу [4].

Так, аналіз навчальних планів та програм, викладених на сайтах закладів вищої освіти України, що здійснюють підготовку здобувачів вищої освіти за спеціальностями галузі знань 01 Освіта / Педагогіка, спеціальність 012 Дошкільна освіта, методичної літератури, змісту підручників та посібників з педагогіки вищої школи та менеджменту, праць науковців, які займаються вивченням і розробкою різних аспектів досліджуваної проблеми, таких як: О. Добош, Л. Калуська, О. Коваленко, М. Отрощенко, О. Рудік, Є. Хриков, Л. Швайка та ін., дав змогу виокремити те коло знань, вмінь та формування професійних компетентностей, на формування яких у майбутніх фахівців дошкільної освіти спрямовані сьогодні зусилля закладів вищої освіти.

Основні завдання: удосконалення та оновлення знань і вмінь із теоретико-методологічних, правових, управлінських, філософських та інших питань забезпечення ефективної професійної діяльності в умовах децентралізації освіти; отримання додаткових і вдосконалення наявних знань і вмінь з основних напрямів науково-методичного супроводу безперервного професійного розвитку сучасних фахівців; активізація самостійної діяльності, розвиток мотивації безперервного професійного розвитку фахівців в умовах формальної і неформальної освіти; формування організаційно-педагогічних умінь студентів; оволодіння навичками самостійної роботи з нормативно-правовими документами та науково-методичною літературою; оволодіння методикою науково-методичної та науково-дослідної роботи з актуальних проблем освіти; отримати наукові знання про особливості організації педагогічного аналізу та інтерактивних форм роботи із педагогічним персоналом; сформувати практичні навички щодо організації роботи для забезпечення безперервної освіти педагогів закладу дошкільної освіти; розкрити зміст особистісно орієнтованої моделі дошкільної освіти та познайомити із механізмами запровадження її у практику роботи закладу дошкільної освіти; познайомити із науковими та практичними підходами до планування роботи та контрольної-аналітичної діяльності в закладі

дошкільної освіти; набуття навичок самостійної розробки, організації та проведення інтерактивних форм методичної роботи з педагогічними кадрами в закладі дошкільної освіти; поглибити інтерес до професії вихователя закладу дошкільної освіти, виробити впевненість у своїх діях та зацікавленість майбутньою професійною діяльністю; сформулювати бажання добирати та застосовувати для підвищення кваліфікаційного рівня інноваційні педагогічні та проектні технології.

Здобувачі вищої освіти повинні знати: нормативні документи з організації дошкільної освіти в Україні та, зокрема, організації методичної роботи в закладах дошкільної освіти; зміст методичної роботи завідувача та вихователя методиста ЗДО; завдання, принципи та основні вимоги до організації методичної роботи з педагогами; основні підходи до планування методичної роботи в закладах дошкільної освіти (плани-графіки, плани-циклограми, текстові плани), особливості контрольної-аналітичної діяльності вихователя-методиста; загальні вимоги до діловодства методичної роботи в закладах дошкільної освіти, особливості роботи керівника закладу та вихователя-методиста з питань організаційної та методичної роботи з педагогічними кадрами, науково-теоретичні засади інтерактивних форм методичної роботи та методик проведення навчання дорослих, шляхи вивчення, узагальнення та запровадження перспективного педагогічного досвіду та інноваційних педагогічних технологій, особливості проведення атестації педагогічних працівників, проведення контролю діяльності ЗДО з різних напрямків діяльності, підвищення соціально-психологічної культури кадрів; удосконалення педагогічної культури, оволодіння світовою, національною, мовною і побутовою культурою, розвиток соціальних умінь і навичок педагогів [5].

Студенти повинні вміти: забезпечувати освітній процес методичними розробками, дидактичним матеріалом, шляхом комплектування педагогічної бібліотеки, поповнення картотеки науково-методичної літератури в методичному кабінеті закладу, району чи міста; організувати в закладі різні форми методичної роботи: педагогічні ради, семінари-практикуми, ділові ігри, консультування, взаємовідвідування, круглі столи, тематичні семінари, конкурси, огляди-конкурси тощо; організувати та проводити спільні заходи з батьками вихованців: педагогічні ради, батьківські конференції, консультації для батьків та вихователів, вечори дозвілля, конкурси ерудитів тощо; організувати роботу щодо збирання та розповсюдження кращого педагогічного досвіду своїх колег та педагогів інших закладів; добирати та аналізувати наукові дослідження і практичні розробки науковців та методистів (вітчизняних та зарубіжних) з проблем розвитку та навчання і виховання дітей з точки

зору відповідності нормативно-правовим документам, Базовому компоненту дошкільної освіти, програмам виховання та навчання тощо; здійснювати вивчення і аналіз планування та організації навчально-виховної роботи з дітьми з різних напрямів, змісту діяльності дітей, індивідуальних досягнень дітей; здійснювати корекцію діяльності педагогів закладів дошкільної освіти шляхом організації та проведення різних форм методичної роботи, проводити різні види педагогічного аналізу, організувати і провести традиційні та інтерактивні форми методичної роботи з педагогічними кадрами, працювати за особистісно орієнтованою моделлю дошкільної освіти, добирати оптимальні форми та види планування роботи ЗДО.

Ми гадаємо, що це ще не весь перелік знань, вмінь та навичок, якими повинен оволодіти майбутній фахівець дошкільної освіти в напрямку організації та управління методичною роботою в закладі дошкільної освіти.

Таким чином, вивчення процесу професійної підготовки майбутніх адміністраторів дошкільної освіти і пошук оптимальних шляхів формування особистості сучасного методиста представляють сьогодні актуальне питання.

Водночас проведено анкетування майбутніх фахівців дошкільної освіти, спостереження за діяльністю під час педагогічної практики у ЗДО, важливим завданням якої була організація і проведення методичної роботи, дали змогу констатувати певні прогалини у знаннях здобувачів вищої освіти спеціальності 012 Дошкільна освіта щодо змісту і особливостей методичної роботи в закладах дошкільної освіти, а також несформованість у них необхідних практичних умінь, що свідчить про недостатній рівень готовності до організації методичної роботи, що вимагає вдосконалення процесу підготовки до означеної діяльності.

У ході нашого дослідження нами було запропоновано в зміст фахових дисциплін ввести питання, що стосуються методичної роботи в закладі дошкільної освіти. Так, майбутнім фахівцям дошкільної освіти можна запропонувати розробити конспекти консультацій для вихователів за цікавими для них темами (наприклад, під час вивчення навчальної дисципліни «Теорія та методика фізичного виховання» розробити анкету для вихователів з різними типами запитань, використовуючи сучасні інновації – анкету в гугл-формі): взаємодія закладу дошкільної освіти і батьків вихованців; роль вихователя-методиста у цій роботі; скласти план підготовки та проведення семінару для батьків дітей раннього віку (тема – за вибором студента).

На нашу думку, доцільним є застосування викладачами в освітньому процесі закладу вищої освіти на спеціальності 012 Дошкільна освіта активних методів навчання, що сприяє активізації

пізнавальної діяльності здобувачів вищої освіти, підвищенню мотивації й емоційності навчання, формування у майбутніх фахівців дошкільної освіти професійних умінь та навичок та відповідних компетенцій. Так, наприклад, використання ігор-імітацій, ділових ігор. Зауважимо, що впровадження в освітній процес ігор-імітацій дало можливість змоделювати відносини між вихователями і адміністрацією закладом дошкільної освіти, професійно-педагогічну діяльність вихователя, методиста, завідувача, шукати способи вирішення професійних проблем, опанування досвідом взаємодії з дітьми, батьками педагогами, керівництвом, подібної до тієї, яку вони будуть реалізовувати у професійному житті.

З-поміж ефективних способів, що сприяють поліпшенню підготовки майбутніх фахівців, вважаємо залучення у освітній процес ЗВО досвідченого методиста чи директора закладу дошкільної освіти з метою долучення студентів до педагогічного досвіду, активізації розумової діяльності студентів, можливості співвідносити свої теоретичні знання з практичним матеріалом, навчитися правильно формулювати запитання, аналізувати та узагальнювати отриману інформацію.

Результати дослідження дали змогу вважати що розробка та презентація авторських проєктів під час проведення практичних занять є однією із ефективних форм роботи, оскільки вони стимулюють здобувачів вищої освіти до професійного самовдосконалення з питань методичної роботи в закладах дошкільної освіти, сприяють як пізнавальній, так і мовленнєвій активності здобувачів вищої освіти, забезпечує ефективну спільну діяльність в групі.

Основне призначення педпрактики вбачається не у проведенні певного обсягу заходів, а у розвиткові педагогічних здібностей, умінь, реалізації творчого потенціалу кожного студента, тож необхідно переглянути зміст і завдання педагогічної практики і включити до них такі, які передбачатимуть не тільки спостереження за роботою методиста і директора закладу дошкільної освіти, але й безпосередню участь у методичній роботі з різних напрямків. Завдання педагогічної практики мають передбачати застосування більше практичних вмінь, набутих під час теоретичної підготовки. Це наддасть чудові можливості для формування необхідних для методичної роботи відповідних умінь і навичок методиста закладу дошкільної освіти, які повинні полягати в: здійсненні неперервного вдосконалення теоретичної і практичної підготовки вихователів закладу дошкільної освіти та вузьких спеціалістів (логопедів, практичних психологів, фізичних інструкторів і т. д.), сприяння вдосконаленню їхньої педагогічної і фахової майстерності; надання їм дійової консультативно-методичної допомоги;

налагодження взаємодії з батьками і широким загалом громадськості; творчі звіти педагогічного колективу, планування роботи творчих груп різної тематичної спрямованості.

Зауважимо, що у процесі нашого дослідження нами було розроблено тематику та зміст лекційних та практичних занять з метою підвищення ефективності підготовки майбутніх фахівців дошкільної освіти до управлінської діяльності (методичної роботи), а саме: «Роль вихователя-методиста закладів дошкільної освіти у здійсненні управління інноваційною діяльністю», «Нові підходи до методичної роботи в ЗДО» (освітній компонент «Інновації в дошкільній освіті»), «Мікроклімат в педагогічному колективі», «Роль вихователя-методиста у створенні позитивного мікроклімату в колективі закладів дошкільної освіти», «Професійне вигорання керівника: як запобігти?», «Професійні вимоги до методиста ЗДО», «Рівні професійного росту методиста закладі дошкільної освіти», (освітній компонент «Педагогічна творчість з психологією дитячої творчості»), «Методична робота в схемах та таблицях», «Діяльність дітей на заняттях та у повсякденному житті» (до кожної фахової методики), «Організація роботи з профілактики дитячого травматизму та охорони життя, безпеки життєдіяльності дітей» (освітній компонент «Теорія та методика фізичного виховання»).

Вимоги сьогодення та педагогічна практика вказують на те, що головною метою у формуванні майбутнього фахівця дошкільної освіти є його вміння самовдосконалюватися не лише під час навчання, а й протягом усієї своєї педагогічної діяльності. Л. Загородня у своєму дослідженні довела, що ефективна професійна підготовка майбутнього вихователя дітей дошкільного віку неможлива без самоосвіти, самовиховання та саморозвитку. Тобто навчання й самонавчання студента потребує не лише знання ним форм і методів групової роботи з дітьми, роботи з книгою, іншими сучасними джерелами інформації, а й застосування деяких власних вольових зусиль, розвитку певних особистісних якостей, які допоможуть йому в професійному становленні [3].

Проведений аналіз та власний досвід педагогічної роботи дає підстави стверджувати, що підготовка майбутніх фахівців дошкільної освіти буде ефективною та результативною, якщо здобувач вищої освіти правильно оцінить значення обраної професії, коли пізнавальна активність студента

мотивується відповідальністю за свою професійну підготовку.

Висновки. Оскільки підготовка до управління і організації методичною роботою є важливою складовою професійної педагогічної освіти майбутніх фахівців дошкільної освіти, то необхідна організація цілеспрямованої підготовки здобувачів вищої освіти спеціальності 012 Дошкільна освіта до цього виду роботи, який спрямований на забезпечення теоретичної і практичної підготовки до виконання обов'язків методиста; розкриття здобувачам вищої освіти особливостей організації методичної служби в дошкільній освіті в Україні; озброєння кожного випускника комплексом сучасних знань, умінь і навичок, формування у нього професійно-орієнтованих компетенцій, які б дозволили йому після закінчення закладу вищої освіти швидко адаптуватися в системі дошкільної освіти, уміло застосовувати одержані знання, активно впроваджувати науково-методичну організацію праці, успішно вирішувати завдання всебічного розвитку дітей раннього та дошкільного віку.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Беленька Г. В. Вихователь дітей дошкільного віку: становлення фахівця в умовах навчання : монографія. Київ : Світич, 2006. 304 с.
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад., гол. ред. В. Г. Бусел. Київ: Ірпінь : ВТФ «Перун», 2004. 1440 с.
3. Загородня Л. П., Тітаренко С. А. Педагогічна майстерність вихователя дошкільного закладу: навч. посіб. 2-ге вид. Суми: Університетська книга, 2010. 319 с.
4. Івах С. М., Паласевич І. Л. Формування професійної компетентності майбутніх фахівців дошкільної освіти під час проходження педагогічної практики. *Наукові записки кафедри педагогіки*. 2014. Вип. XXXVII. С. 139-144.
5. Калуська Л., Отрощенко М., Вірстюк І. Науково-методична робота в дошкільному навчальному закладі: практико-орієнтований посібник. Київ: Шкільний світ, 2011. 192 с.
6. Керівництво дошкільним навчальним закладом: інформ.-метод. матеріали на допомогу керівникові ДНЗ / упор. Н. Майор, Ю. Манилюк та ін. Тернопіль: Мандрівець, 2006. 168с.
7. Листопад О. А. Теоретико-методичні засади формування професійно-творчого потенціалу майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів : монографія. Одеса: ФОП Бондаренко М. О., 2015. 328 с.
8. Швайка Л. А. Методична робота в ДНЗ. Харків: вид. група «Основа», 2017. 304 с.